

BANK INVESTITSIYALARI VA ULARNING AKTIVLAR TARKIBIDAGI O'RNI

Abdullaxodiyeva Mohinur Umidjon qizi

Andijon davlat texnika instituti 4-bosqich,

"Buxgalteriya hisobi va audit" yo'nalishi talabasi

Anotatsiya: Ushbu maqolada tijorat banklarida investitsiya faoliyati, xususan, bank aktivlari tarkibida moliyaviy investitsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Banklar tomonidan qimmatli qog'ozlarga va boshqa moliyaviy vositalarga kiritilayotgan investitsiyalar ularning daromadlilikini oshirish va risklarni diversifikatsiya qilishda muhim vosita hisoblanadi. Maqolada investitsiyalarning hisobga olinishi, ularni baholash usullari hamda investitsion faoliyatning nazorat mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida investitsiya strategiyasini shakllantirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: bank investitsiyalari, aktivlar tarkibi, qimmatli qog'ozlar, moliyaviy investitsiyalar, investitsion risk, balans tahlili, investitsiya strategiyasi

Аннотация: В данной статье рассматривается инвестиционная деятельность коммерческих банков, в частности, значение и роль финансовых инвестиций в структуре активов банков. Инвестиции банков в ценные бумаги и другие финансовые инструменты служат важным инструментом для повышения доходности и диверсификации рисков. В статье освещаются вопросы учета инвестиций, методы их оценки и механизмы контроля за инвестиционной деятельностью. Также представлены рекомендации по формированию инвестиционной стратегии на основе международного опыта.

Ключевые слова: банковские инвестиции, структура активов, ценные бумаги, финансовые инвестиции, инвестиционный риск, анализ баланса, инвестиционная стратегия

Annotation: This article explores the investment activities of commercial banks, focusing on the significance and role of financial investments within the asset structure of banks. Investments in securities and other financial instruments are crucial tools for increasing profitability and diversifying risks. The article discusses accounting for investments, evaluation methods, and control mechanisms for investment activities. Additionally, it provides recommendations for shaping an investment strategy based on international practices.

Keywords: bank investments, asset structure, securities, financial investments, investment risk, balance analysis, investment strategy

Kirish

Tijorat banklari faqat kredit berish bilan cheklanmay, balki investitsion faoliyat bilan ham faol shug'ullanadilar. Investitsiyalar bank uchun mavjud passiv resurslarni samarali joylashtirish, daromad manbalarini diversifikatsiya qilish va umumiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlash vositasi hisoblanadi. Banklar uchun bu faoliyat nafaqat qo'shimcha foyda olish imkonini beradi, balki likvidlikni boshqarish, portfel risklarini kamaytirish va bozor holatiga moslashuvchan strategiyalarni ishlab chiqish imkonini ham yaratadi. Investitsiyalar, odatda, tijorat banklarining balansida moliyaviy aktivlar sifatida aks ettiriladi va bu ularning moliyaviy hisoboti orqali doimiy nazorat ostida bo'ladi. Bunday investitsiyalar ichki va tashqi bozorlarda amalga oshiriladi, jumladan, davlat g'aznachilik majburiyatlari (obligatsiyalar), korporativ obligatsiyalar, aktsiyalar, investitsiya fondlari va boshqa moliyaviy instrumentlar orqali. Banklar investitsiya qarorlarini qabul qilayotganda risk va daromadlik nisbatini, likvidlik darajasini, bozor sharoitlarini va investitsiya portfeli diversifikatsiyasini e'tiborga oladilar. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonuni, Markaziy bankning me'yoriy hujjatlari hamda xalqaro standartlar (masalan, Basel III va IFRS) bank investitsion faoliyatini tartibga soladi. Shuningdek, zamonaviy banklarda investitsiyalarni boshqarish uchun texnologik yechimlar, masalan, portfelni avtomatik baholovchi dasturlar, real vaqtli monitoring tizimlari va risklarni modellash vositalari qo'llaniladi. Bu esa banklarning investitsiyalardan maksimal foyda olishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, investitsion faoliyat tijorat banklari uchun strategik ahamiyatga ega bo'lib, ularning uzoq muddatli raqobatbardoshligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi.

Asosiy qism

Bank investitsiyalari bu – bank tomonidan foyda olish maqsadida uzoq yoki qisqa muddatli asosda boshqa moliyaviy aktivlarga (asosan, qimmatli qog'ozlarga) yo'naltirilgan mablag'lardir. Bank investitsiyalari quyidagi asosiy turlarga bo'linadi: Davlat qimmatli qog'ozlariga investitsiyalar – xavfsiz, barqaror daromad keltiruvchi vosita. Korporativ obligatsiyalar – yirik kompaniyalar chiqaradigan, biroz yuqori riskli, ammo daromadi katta bo'lgan vositalar. Aksiyalar – korxonalarning ustav kapitalidagi ulushni aks ettiruvchi va dividend olish huquqini beruvchi investitsiyalar. Qimmatli qog'ozlar bo'yicha derivativlar – risklarni xedj qilish maqsadida foydalaniladigan moliyaviy instrumentlar.

Bank investitsiyalari aktivlar tarkibida "Moliyaviy investitsiyalar" sifatida hisobga olinadi. Ular xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (xususan, IFRS 9) asosida baholanadi. Moliyaviy investitsiyalar odatda quyidagi usullarda hisobga olinadi: Adolatli (bozor) qiymat asosida baholash – investitsiya qiymati bozor narxlariga asoslanadi; Amortizatsiyalangan qiymat asosida baholash – obligatsiyalar bo'yicha foiz stavkalariga asoslanadi; Qayta baholash orqali investitsiyalarning o'zgarishini aniqlash – balansdagi aktivlar qiymati yil yakunida yangilanadi.

Bank balansining aktiv qismida investitsiyalar muhim joy egallaydi. Ba'zi yirik banklar umumiy aktivlarining 15–30 foizini investitsion aktivlar shaklida saqlaydi. Bu

banklarning moliyaviy xavfsizligini oshiradi, chunki qimmatli qog'ozlar zudlik bilan likvidlash mumkin bo'lgan aktivlardir. Shu bilan birga, investitsiyalarning ortiqcha ulushi bankning kreditlash faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun investitsion portfel tarkibi puxta tahlil qilinishi zarur.

Investitsiyaviy aktivlar bilan bog'liq asosiy risklar quyidagilardan iborat:

Bozor riski – qimmatli qog'ozlarning narxi tushib ketishi mumkin;

Kredit riski – emitent kompaniya majburiyatlarini bajarmasligi ehtimoli;

Likvidlik riski – qimmatli qog'ozlarni tezda pulga aylantirishda muammolar.

Banklar ushbu risklarni boshqarish uchun diversifikatsiya, kredit reytinglariga asoslangan investitsiya siyosati va stress-test metodikasidan foydalanadilar.

Investitsiyalar bank faoliyatining passivdan foyda olish imkonini beruvchi eng muhim jihatlaridan biridir. Ular kredit resurslariga nisbatan likvidroq bo'lib, qisqa muddatli ehtiyojlarni qoplashga yordam beradi. O'zbekiston tijorat banklarining investitsion faoliyati ham yildan yilga kengaymoqda. Jumladan, 2023-yilda banklarning umumiy investitsiyalari 15% ga oshdi va davlat obligatsiyalari bo'yicha daromadlar sezilarli ko'rsatkichlarga erishdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. International Financial Reporting Standards Foundation. IFRS 9 – Financial Instruments.
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisobotlari.
3. Basel Committee on Banking Supervision. Risk Management Principles.
4. KPMG (2023). Banking Investment Portfolio Analysis.
5. Deloitte (2022). Asset Allocation Strategies in Emerging Markets.